

Афоніна Є. Л.

студентка 4-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТ ЯК САМОСТІЙНИЙ СУБ'ЄКТ ДОКАЗОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Доказова діяльність у кримінальному провадженні має особливе значення, зокрема в діяльності захисника. Лише завдяки формуванню доказової бази яка відповідає реальним обставинам справи можливе винесення справедливих вироків, що є головною метою правосуддя. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі — КПК), який набрав чинності 20 листопада 2012 року відображає якісно новий підхід законодавця до визначення правової природи доказів у кримінальному судочинстві, місця та ролі захисника, який став самостійним суб'єктом збирання доказів.

Разом із тим, незважаючи на новий підхід законодавця до статусу захисника як суб'єкта збирання доказів у кримінальному процесі, вказане питання потребує ретельного дослідження. Нині наукових досліджень з цих питань бракує, а нові норми кримінального процесуального законодавства не є досконалими і потребують внесення змін та доповнень.

В ч 2 ст. 91 КПК процес збирання доказів розглядається як один з елементів процесу доказування, кінцевою метою якого є встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, а саме, як урегульовану КПК діяльність уповноважених суб'єктів з виявлення й фіксації у встановленому законом порядку матеріальних та ідеальних слідів злочину або інших фактичних даних, що мають доказове значення для кримінального провадження».

Слід зазначити, що передумовами самостійного збирання доказів учасниками кримінального процесу юридична література визначає, по-перше, те, що діяльність конкретних суб'єктів має бути врегульована кримінальними процесуальними нормами законодавства, а за ними має бути закріплено право вчиняти ті чи інші процесуальні дії щодо виявлення та закріплення фактичних даних, що мають доказове значення; по-друге, те, що кінцевою метою таких дій має бути визнання їх результатів доказами у кримінальному провадженні.

Утілюючи такі основні конституційні засади здійснення судочинства, як змагальність сторін та свободу у поданні ними до суду своїх доказів (п. 4 ч. 3 ст. 129 Конституції України, ст. 22 КПК), законодавець до суб'єктів збирання доказів нарівні відносить сторону обвинувачення (прокурора, органи досудового розслідування), сторону захисту (підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого, законних представників підозрюваного, обвинуваченого, захисника) та потерпілого. У ч. 2 ст. 22 КПК законодавець визначає, що сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів.

Разом із тим, визначаючи права захисника як сторони захисту, у ч. 4 ст. 46 КПК є лише посилання на те, що він користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, за винятком невід'ємних прав підзахисного.

Сторона захисту та потерпілий здійснює збирання доказів шляхом витребування і отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових і фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів.

Ініціювання стороною захисту проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових дій) та інших процесуальних дій здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань, які розглядають в порядку, передбаченому ст. 220 КПК. При цьому, клопотання сторони захисту відповідно до ст. 220 КПК України для слідчого чи прокурора не є обов'язковими.

Так, регулюючи процедуру збирання доказів, законодавець серед суб'єктів збирання доказів назвав захисника, дещо розширивши засоби збирання доказів (витребування та отримання висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок, ініціювання проведення слідчих дій). Поряд із тим, окремою нормою не визначено процесуальні права захисника, наприклад, право на отримання та вилучення речей і документів, проведення опитування осіб, фіксування процесуальних дій та судового процесу, застосування технічних засобів та інші. Не передбачено і процесуального порядку здійснення вищезазначених дій, що значно ускладнює процедуру використання зібраних даних для збирання доказової інформації та впливає на визнання їх допустимими у відповідному кримінальному провадженні.

Крім того, у ч. 7 ст. 46 КПК визначено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх службові особи зобов'язані виконувати законні вимоги захисника, проте законодавством відповідальність за невиконання таких вимог не передбачена, що не гарантує повноцінну реалізацію прав адвоката-захисника.

Деякі права адвоката як суб'єкт збирання доказів закріплено зокрема в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Поряд з тим, він надалі залишається фактично обмеженим у засобах збирання доказової інформації та позбавлений можливості проведення власного розслідування, продовжує залежати від сторони обвинувачення щодо проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. А якщо суб'єкт збирання доказів не має прав на вчинення тих чи інших процесуальних дій із виявлення та фіксації фактичних даних, які у подальшому можуть бути визнані доказами, і змушений звертатися до уповноваженої законом особи з проханням перетворити наявну в нього інформацію на повноцінні докази, то такий суб'єкт на практиці не збирає докази, а лише сприяє цьому процесу.

Отже, законодавець у Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 року на законодавчому рівні визнав адвоката самостійним суб'єктом доказової діяльності залишивши значне коло не врегульованих питань в цьому аспекті. Для повної реалізації даних норм на практиці необхідно визначити та закріпити у нормах КПК коло прав адвоката-захисника як суб'єкта збирання

доказів включаючи і ті, які визначені та гарантовані нормами законодавства України про адвокатуру, а також визначити засоби збирання ним доказової інформації. Потребує чіткого законодавчого визначення та врегулювання зокрема відповідальність за невиконання законних вимог адвоката-захисника під час здійснення функції захисту як повноцінної та рівноправної сторони у кримінальному провадженні і суб'єкта збирання доказів.